

M. Rejmanowski

Województwo bydgoskie (1955-58)

Ochrona Zabytków 11/1-2 (40-41), 130-134

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryc. 139. Inowrocław — kościół NMP.

Ryc. 140. Kruszwica, pow. Inowrocław —
wnętrze kolegiaty, 1957.

WOJEWÓDZTWO BYDGOSKIE (1955—58)*

Zagadnienia urbanistyczne

W związku z koniecznością uporządkowania zabudowy miast i pracami nad planem ich zagospodarowania przestrzennego na terenie woj. bydgoskiego opracowano szereg studiów historyczno-urbanistycznych takich miast jak: Golub, Koronowo, Pakość, Kruszwica, Radzyń. Studia te stanowią podstawę naukową do wszelkich zamierzeń uzdrowienia zaniedbanych ośrodków historycznych i ustalenia przewidywanego rozwoju przestrzennego miast. Ponadto opracowany jest plan zagospodarowania i aktywizacji zabytkowego miasta Chełmna, celem ożywienia ruchu turystycznego na tym terenie.

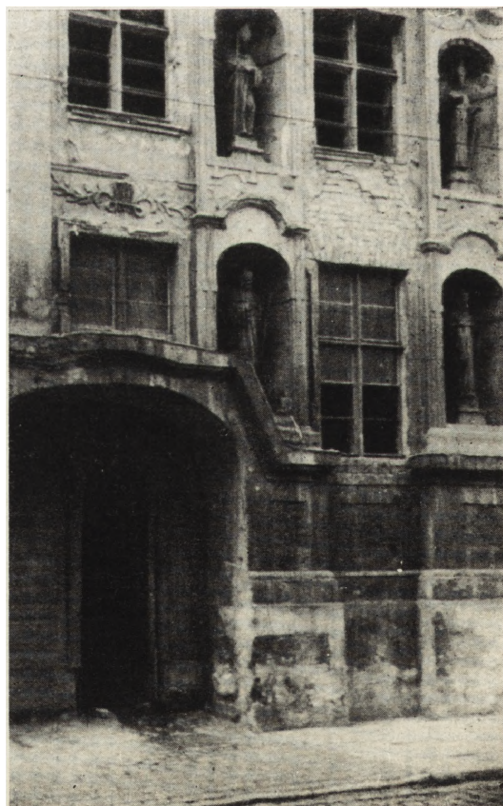
Miejskie budownictwo obronne

Chełmno — średniowieczne mury miejskie, będące jednymi z niewielu zachowanych w Polsce w takim stanie. Ostatnio przeprowadzane były prace zabezpieczające odcinka murów od ul. Toruńskiej do ul. 22 stycznia.

Grudziądz — „Brama Wodna” u wylotu ul. Spichlerzowej będąca pozosta-

* Por. Sprawozdania za lata wcześniejsze, „Ochr. Zab.”, 1952, nr 2, str. 123 oraz 1955, nr 3, str. 204.

Ryc. 141. Grudziądz — fragment fasady
pałacu Opatok.

łością dawnych obwarowań miejskich, zniszczona w 1945 r. została obecnie odbudowana i adaptowana na siedzibę PTTK.

Tuchola — mury miejskie z XIV i XV w. wykonane były z kamienia i cegły. Po pożarze miasta w 1781 r. brano materiał budowlany z murów na odbudowę miasta. Do dziś zachował się fragment tych murów wraz z dawnymi fosami. Obecnie przeprowadzono prace zabezpieczające mury przed dalszą dewastacją.

Miejskie budownictwo użyteczności publicznej

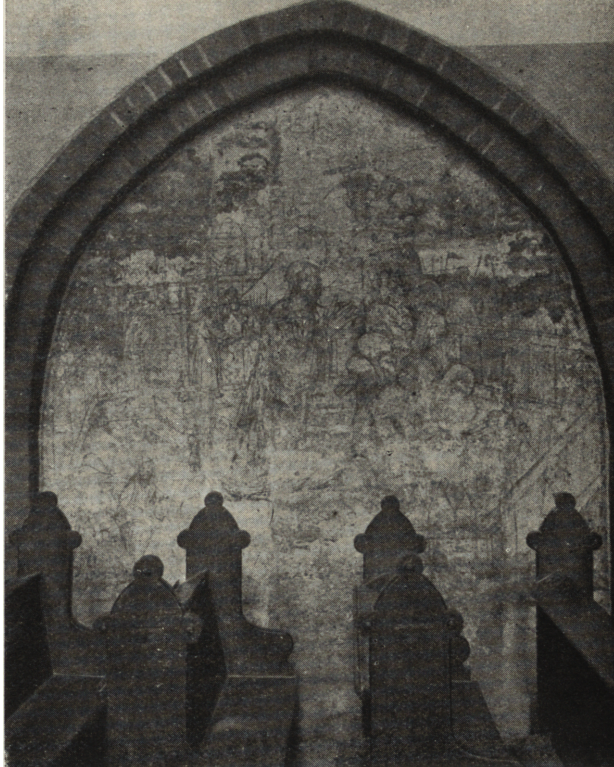
Chełmno — ratusz z końca XVI wieku, na planie prostokąta zwieńczony piękną, renesansową attyką. Od strony wschodniej znajduje się wieża, w narożnikach 4 wieżyczki każda o odmiennym kształcie i wysokości. W 1956 r. wzmocniono konstrukcję więźby dachowej. Ponadto osuszono mury przez drenowanie, jak również dokonano odkrywek wątku i detali pochodzących ze średniowiecznego ratusza.

Z budynków mieszkalnych wyremontowano cztery domki klasycystyczne w Nieszawie, w Inowrocławiu dom przy ul. Obrońców Pokoju 6 oraz w Grudziądzu dom w Rynku nr 20.

Zamki, pałace, dwory

Kikół (pow. Lipno) — pałac klasycystyczny będący własnością rodziny Zboińskich, zniszczony po wojnie jest obecnie odbudowywany i adaptowany na dom wczasowy (ryc. 137).

Ryc. 142. Świerzczynki, pow. Toruń —
Pieta w kościele par.

Ryc. 143. Golub-Dobrzyń — polichromia
w kościele św. Katarzyny, 1958.

Ryc. 144. Bydgoszcz — polichromia stropu
kościół klarysek po konserwacji, 1954.

Radziki Duże (pow. Rypin). W ruinach zamku średniowiecznego przebudowanego w 1510 r. przez Mikołaja Radzi-kowskiego zabezpieczona została w 1957 r. korona muru, jak i partie boczne (ryc. 136).

Rogoźno (pow. Grudziądz) — zamek wybudowany ok. 1280—1290, spłonął w czasie walk Zakonu z miastami pomorskimi w 1454 r. Zniszczony ponownie w czasie wojny szwedzkiej popadł w 1686 r. w ruinę. Był to jeden z większych zamków krzyżackich posiadający 7 bram i 22 wieże. W 1956 r. zabezpieczono dach wieży zamkowej, wzmocniono konstrukcję dachową oraz naprawiono schody i drzwi.

Świecie — ruiny zamku z I poł. XIV w., zbudowanego przez Krzyżaków jako siedziba komturów na miejscu dawnego zamku księcia pomorskiego Świętopelka. Zniszczony w czasie wojen szwedzkich zachował się dziś jako malownicza ruina z potężną okrągłą basztą. Prace konserwatorskie zmierzały do zabezpieczenia korony wieży zamkowej, osłabionej silnymi wiatrami (ryc. 138).

Architektura sakralna

Bydgoszcz — kościół rektorski (klarysek), późnorenesansowy. Odślonięto 8 okien-lunet, pierwotnie zamurowanych. W szczycie kościoła obniżono okrągłe okna i przywrócono zamurowaną wnękę.

Chełmno — kościół pofranciszkański. Budowla gotycka z surowej cegły, trzynawowa, hallowa, zorientowana, prezbiterium prosto zamknięte. Przeprowadzono prace zmierzające do zabezpieczenia więźby dachowej oraz przełożono dach.

Chojnice — kościół pojezuicki, wybudowany w latach 1718—33. Budowla barokowa, ceglana, trzynawowa. W kościele zabezpieczono pęknięcia murów. Obecnie projektowana jest rekonstrukcja jednego hełmu.

Czarnowo (pow. Toruń) — kościół parafialny p.w. św. Marcina. Data budowy kościoła nieznana, po raz pierwszy wzmiankowany w dokumencie z 1445 r. Według podania kościół fundował i wystawił mieszczanin toruński Jan Heitmant. Przełożono dach oraz założono instalację elektryczną. Ponadto wzmocniono i oszalowano wieżę.

Inowrocław — kościół N.M.P. (ryc. 139). Wybudowany w XIII w. Należy do cenniejszych zabytków budownictwa romańskiego na naszym terenie. Spalony w 1834 r. stał przez długie lata jako ruina. Obecnie prowadzone są w dalszym ciągu prace mające na celu rekonstrukcję wnętrza.

Koronowo (pow. Bydgoszcz) — kościół św. Andrzeja zbudowany w latach 1382—96 a przebudowany w 1599 r. Przedstawiono wieżę oraz uzupełniono konstrukcję.

Kruszwica (pow. Inowrocław) — kolegiata z II poł. XII w. W XVIII w. kościół otrzymał nowy wystrój wnętrza, które częściowo zniekształciła restauracja z 1856—59 r. Obecnie przeprowadzana jest rekonstrukcja wnętrza (ryc. 140).

Kwieciszewo (pow. Mogilno) — kościół p.w. św. Marii Magdaleny wybudowany na przełomie XV/XVI w. W 1945 r. cały kościół uległ spaleni. Od 1954 r. rozpoczęto prace przygotowawcze do odbudowy kościoła. W 1955 r. został przełożony dach nad prezbiterium i zakryścią a w r. 1956 nad nawą główną. W 1957 roku wykończono szczyt wschodni i sygnaturkę. Otynkowano prezbiterium i zakryścię.

Mogilno — kościół pierwotnie romański przebudowany w okresie późniejszym w stylu barokowym. W 1957 r. przebudowano sklepienie kruchty kościoła.

Obory (pow. Rypin) — klasztor karmelitów, barokowy. Przeprowadzono prace remontowe wnętrza kościoła oraz przedstawiono wieżę.

Trzemeszno (pow. Mogilno) — kościół N.M.P. barokowy z relikiami romańskimi, pochodzący z pierwotnego kościoła wybudowanego w XII w. Przeprowadzono rekonstrukcję wnętrza oraz odbudowano dwa hełmy na wieżach.

Budownictwo drewniane

W celu zachowania zabytków budownictwa drewnianego, ulegającego w stosunkowo krótkim czasie znacznemu zniszczeniu, przeprowadzono inwentaryzację 104 obiektów, w tym 4 kościołów. Ponadto przeprowadzono prace konserwatorskie takich obiektów jak:

Ciechocinek (pow. Aleksandrów Kuj.) — tężnie wybudowane w 1827 r. z inicjatywy Stanisława Staszica, stanowią dziś jedyny tego rodzaju przykład obiektów przemysłowych w Europie. Prace konserwatorskie dotyczyły zabezpieczenia konstrukcji drewnianej tężni.

Włocławek — dworek modrzewiowy z końca XVIII w. Rekonstrukcja dworku z przeznaczeniem na Muzeum im. J. Marchlewskiego.

Leśno (pow. Chojnice) — kościół drewniany, pochodzący z końca XVII w., należy do nielicznie już dziś zachowanych kościołków na naszym terenie. Przeprowadzono impregnację i wymianę zmusza-

Ryc. 145. Bydgoszcz — ucho ołtarza gł. kościoła klarysek.

łych belek, wzmocniono konstrukcję dachową oraz pokryto dach gontem.

Jarantowice (pow. Wąbrzeźno) — kościół drewniany poewangelicki z końca XVIII w. Wzmocniono drewnianą konstrukcję dachową oraz przeprowadzono rekonstrukcję wnętrza z przeznaczeniem na kościół filialny.

Kościeszki (pow. Mogilno) — kościół św. Anny wybudowany w 1766 r., restaurowany w latach 1835 i 1865. W 1955 roku usunięto płyty cementowe pokrywające kościół dookoła oraz zabezpieczono budynek przed niebezpiecznym wychyleniem. Obecnie pokryto dach gontem oraz dokonano oszalowania kaplicy i kruchty. W nawie bocznej zerwano posadzkę cementową a na jej miejsce położono podłogę drewnianą.

Ryc. 146. Runowo Kraińskie, pow. Sępólno — portret E. Orzelskiej po konserwacji.

Młyniec (pow. Toruń) — kościółek p.w. św. Idziego z XVIII w. Przeprowadzono oszalowanie części kościoła oraz pokryto dach gontem.

Przypust (pow. Aleksandrów Kuj.) — kościółek drewniany z XVIII w. Przeprowadzono oszalowanie kościoła oraz pokryto dach gontem.

Malarstwo i rzeźba

Bydgoszcz — w kościele rektorskim (klarysek) przeprowadzono konserwację ołtarza gł. z 1636 r., będącego fundacją Anny Modlibogowej z Kruszyna (ryc. 145). Rewindykowano drugą kratę żelazną XVII-wieczną z kościoła farnego w Bydgoszczy i osadzono na pierwotnym miejscu w kaplicy św. Teresy. Uzupełniono strop kasetonowy nowymi listwami oraz zrekonstruowano pewne partie XVII-wiecznej polichromii (ryc. 144).

Ryc. 147—149. Toruń — gospoda „pod Modrym Fartuchem”. Stan przed, w czasie i po konserwacji.

Chelmnó — w sali gotyckiej ratusza przeprowadzono konserwację malowideł z 1743 r. (sygn. Jan Roszkowski) przedstawiających sceny z życia Salomona, Parysa, Daniela, oraz założyciela (legendarnego) miasta.

Duśk (pow. Golub) — w miejscowym kościele przeprowadzono konserwację trzech ołtarzy barokowych.

Zamarte — kościół p.w. Nawiedzenia N.M.P. W 1958 r. oddano do konserwacji obraz z ołtarza gł. przedstawiający stygmatyzację św. Franciszka na tle „Panoramy Warszawy”.

Golub — kościół św. Katarzyny. Przeprowadzono również konserwację obrazu malowanego na płótnie, wyrażającego M.B. Bolesną z XVIII w. Obraz dublowano a ponadto usunięto grubą warstwę pociemniałego werniksu i wypunktowano. W 1955 r. podczas robót w nawie głównej odkryto XV-wieczne malowidło ścienne, przedstawiające Pana Jezusa w Ogrójcu (ryc. 143).

Orle (pow. Radziejów) — przeprowadzono konserwację 2 rzeźb z feretronu z XIV w., wyobrażających Madonnę z Dzieciątkiem.

Runowo Krajeńskie (pow. Sępólno Kraj.) — przeprowadzono konserwację dwóch portretów XVIII-wiecznych Anny i Elżbiety Orzelskich (ryc. 146).

Swierczynki (pow. Toruń) — przeprowadzono konserwację Piety z kościoła św. Jana Chrzciciela (ryc. 142).

Trzemeszno (pow. Mogilno) — zrekonstruowano zniszczone partie polichromii Fr. Smuglewicza, znajdującej się w kopule kościoła N.M.P.

Znin — zabezpieczono polichromię Piety pochodzącej z II poł. XVI w. z kościoła św. Floriana.

Pracownicy Konserwacji Zabytków w Toruniu przeprowadzają konserwację 8 rzeźb drewnianych z 1730 r., pochodzących z b. pałacu „Opatek” w Grudziądzu, przedstawiających biskupów i opatki klasztoru benedyktynek w Grudziądzu.

M. Rejmanowski

MIASTO TORUŃ (1956—1957)

W roku 1956 przystąpiono w szerszym zakresie do prac przy gospodzie „Pod Modrym Fartuchem”. Obiekt ten powstał według tradycji w 1489 r.; w dzisiejszej jednak formie stanowi przykład typowego XVIII-wiecznego budynku mieszczańskiego. Przed rozpoczęciem robót wykazywał on 80% zniszczenia